

О‘ЗBEKISTON TARIXI DAVLAT MUZEYI MISOLIDA VAQTINCHALIK KO‘RGAZMALAR FAOLIYATINING RIVOJLANISHI

Qayumov Suxrob Sobirovich

*Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti
Muzeyshunoslik kafedrasi o‘qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston tarixi davlat muzeyida vaqtinchalik tashkil etilgan ko‘rgazmalar tahliliy tavsifiy bayoni va ularning jamiyatning madaniy-ma’rifiy rivojida o‘rni asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: O'zbekiston tarixi davlat muzeyi, ko'rgazma, ekspozitsiya, eksponat, galereya, fond, vaqtinchalik ko'rgazmalar, madaniy-ma'rifiy faoliyat.

Аннотация: В данной статье дается аналитическое описание временно организованных выставок в Государственном музее истории Узбекистана и обоснована их роль в культурно-просветительском развитии общества.

Ключевые слова: Государственный музей истории Узбекистана, выставка, экспозиция, экспонат, галерея, фонд, временные выставки, культурно-просветительская деятельность.

Abstract: This article provides an analytical description of temporary exhibitions at the State Museum of History of Uzbekistan and substantiates their role in the cultural and educational development of society.

Keywords: State Museum of History of Uzbekistan, exhibition, exposition, exhibit, gallery, collection, temporary exhibitions, cultural and educational activities.

Ko‘pchilik tomoshabinlar odatda muzey, galereyalarga ko‘rgazmani, yoki kolleksiyalarni bir marta ko‘rish maqsadida tashrif buyuradilar. Insonlar yashab turgan dunyo to‘g‘risida bor haqiqatni bilishni hohlaydilar. Davrning moddiy va ma’naviy boyliklari haqidagi asori-atiqalar faqat muzeylarda namoyish etilishi mumkin. Bu narsa, hech bir radio, televidenie, kinolarda ham bo‘lmasligi aniq. Bu borada ko‘rgazmalar bizga etarlicha, to‘liq ma’lumot olish imkonini beradi. Ekspонатlarni – predmetlar, rangtasvir asarlari, tasviriy va amaliy san’at asarlari namunalari tashkil etib, ular xalqning moddiy va ma’naviy rivojlanganlik darajasini belgilab beradi. Ommabop namoyishlar va ko‘rgazmalar ko‘pchilik muzeylar uchun odatiy hol hisoblanadi. Bu borada tomoshabin o‘z yoshiga monand ko‘rgazmadan ma’no, mazmunni teran holda qabul qilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Muzeyshunos olim Belcher o‘zining kitobida ko‘rgazma to‘g‘risida shunday deydi: “Ko‘rgazma bu - aniq belgilangan joyda, ma’lum konsepsiya asosida yozilgan, namoyish etilayotgan eksponatlar va qo‘shimcha materiallar orqali yangi

interpretatsiya usullari va bilim olish manbai hisoblangan muzey kommunikatsiyasi muhitidir. Ko'rgazmalar "doimiy" va "vaqtincha" shaklida tashkil etiladi.

O'zbekiston tarixi davlat muzeyida 2022-yil mobaynida bir qancha vaqtinchalik ko'rgazmalar tashkil etilgan bo'lib, ularning tematikasi rang barangdir. 2022-yil rejasi bo'yicha muzeyda 10 ta tadbir va ko'rgazmalar o'tkazilishi rejalashtirilgan bo'lib, amalda 21 ta ko'rgazma va tadbirlar o'tkazildi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 193-sonli majlis bayoni (№ 01-30/1-764 28.10.2021 y.) ijrosini ta'minlash bo'yicha Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi, O'zbekiston Badiiy akademiyasi, Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi bilan hamkorlikda "Jaloliddin Manguberdi mardlik va vatanparvarlik timsoli" ko'rgazmasi o'tkazildi. Ko'rgazmada Jaloliddin Manguberdi hayoti va faoliyatiga bag'ishlangan rassom To'ra Kuryazovning 40 dona asarlari, A. Navoiy nomidagi milliy kutubxonasining 15 dona kitoblari namoyish qilindi. Ushbu ko'rgazma muhitida namoyish etilgan To'ra Kuryazovning asarlarida me'moriy yodgorliklarimiz, yurtimiz tabiati, uning in'omlari va mamlakatimizning tarixiy shaxslarini ko'plab portretlarini uchratish mumkin. Ularning orasida buyuk siymolardan "Feruz", "Bibixonim", "Ogahiy", "Olloqulixon", "Islom Xo'ja", "Sevim Bika", "Zaradushtra", "Jaloliddin Manguberdi", "Al-Xorazmiy", "To'maris", "Nodirabegim" dan tortib to zamondoshlar portretlarigacha ko'rish mumkin. Asarlarda tarixiy-epik janr, mifologik mavzu, shuningdek, realistik portret, natyumort, manzaralar keng taqdim etilgan. Katta mahorat bilan ishlangan Jaloliddin Manguberdi obrazi O'zbekistonning milliy qahramoni namunasiga aylanib bo'lgan. Ushbu asar Manguberdi tavalludining 800 yilligini nishonlanish arafasida o'tkazilgan tanlovda g'olib deb topilib, etalon sifatida qabul qilindi. Rassom ushbu asarlari orqali madaniyatimizning eng yaxshi an'alarini taqdim etadi. Xalfachilik, baxshichilik Xorazm hududida keng tarqalgan mahalliy og'zaki ijodi hisoblanadi. T.Kuryazov ularning ijodini chuqur o'rganib, uzoq izlanishlar natijasida bir necha baxshi hamda xalfachilik san'atiga doir asarlar yaratdi. Ko'rgazmadan o'rin olgan "Xonum Xalfa", "Lazgi", "Nazira xalfa", "Onajon xalfa", "Suvora", "Xalfalar II – triptix", "Ojiza", "Shukur xalfa" kartinalari shular jumlasidandir. To'ra Kuryazov nomi O'zbekiston san'ati tarixi sahifalarida o'zining munosib o'rniga ega. T. Kuryazovning asarlari nafaqat respublikamizning nufuzli muzeylarida balki, Italiya, Angliya, AQSh, Turkiya, Rossiya, Fransiya, Malayziya, Hindiston, Bolgariya va Yaponiya kabi mamlakatlarning shaxsiy kolleksiyalaridan ham o'rin egallagan.

"Alisher Navoiy va Bobur ijodi" ko'rgazma va tadbirida mutafakkir va davlat arbobi Nizomiddin Mir Alisher Navoiy hamda, shox va shoir Zahiriddin Muhammad Bobur tavallud ayyomlariga bag'ishlandi. Ko'rgazma va tadbir O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi Toshkent "Temurbeklar maktabi" harbiy – akademik

litseyi, A. Navoiy nomidagi davlat adabiyot muzeyi, A. Navoiy nomidagi milliy kutubxonasi bilan hamkorlikda o'tkazildi. Ko'rgazmada muzeyning "Badiiy asarlar" fondidan va A. Navoiy nomidagi milliy kutubxonasida saqlanayotgan qo'lyozma va zamonaviy usulda nashr etilgan kitoblar namoyish etildi.

"O'zbek badiiy filmlari vizual ifodasi tarixiy bosqichlari" nomli ko'rgazma esa mustaqil tadqiqotchi Qodirov Behzod bilan hamkorlikda o'tkazildi. Ko'rgazmada Behzod Qodirov tomonidan O'zbekiston kino san'ati muzeyida saqlanayotgan bir qancha o'zbek filmlaridan olib kelingan kadrlar namoyishi bo'lib o'tdi. Joriy yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev Oliy Majlisga Murojaatnomasida kinematografiya sohasida badiiy jihatdan etuk asarlar yaratish, zamonaviy kinoindustriyani rivojlantirish, jumladan, yangi kinoteatrlar qurish lozimligini ta'kidlagan edi. Shu maqsadda sohaga katta mablag' yo'naltirildi. Xususan, "O'zbekfilm" dagi barcha pavilonlar ta'mirlanib, yangi kartinalar suratga olish uchun sharoit yaxshilandi. Ko'rgazmaning muhokama jarayonida ushbu masalalar tahliliga ham to'xtalib o'tildi.

"Ko'chma ko'rgazmalar" bo'limi rassomi F.Dedenyovanning shaxsiy ko'rgazmasi O'zbekiston Badiiy akademiyasi, O'zbekiston badiiy ijodkorlar uyushmasi bilan hamkorlikda Toshkent fotosuratlar uyida bo'lib o'tdi. Ko'rgazmada rassomning 168 dona badiiy kulolchilik buyumlari va ijodiy – pedagogik faoliyatiga aloqador 22 fotosuratlari taqdim etildi. F.Dedenyova 2016-yildan buyon O'zbekiston tarixi davlat muzeyining "Mo'jizalar olamida" bolalar muzeyining "Yosh arxeolog" va "Yosh kulol" to'garaklarini boshqarib kelmoqda. U bolalar bilan hamkorlikda yaratilgan ijodiy ishlarini ushbu ko'rgazmada namoyish etdi.

Jamiyat taraqqiyoti va farovonligi millatlararo, dinlararo o'zaro bag'rikenglik va totuvlik hamisha muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonda 130 dan ortiq millat va elat vakillari turli dinlarga e'tiqod qiluvchi xalqlar bo'lib, ular tinch-omon, ahil-inoq yashab kelmoqdalar. Ana shu ezgulik va tinchlik-osoyishtalik omili bo'lgan diniy bag'rikenglik tamoyillarini yanada mustahkamlash va rivojlantirishga diyorimizda alohida e'tibor qaratib kelinmoqda. Hozirda bu g'oya ezgulik yo'lida nafaqat dindorlar, balki jamiyatning barcha a'zolari hamkorligini nazarda tutadi. Diniy bag'rikenglik tinchlik va barqarorlikni mustahkamlash, ozod va obod Vatan qurishning muhim shartidir. "O'zbekistonda yahudiylar hayoti: tarixiy davrlar kesimida" nomli ko'rgazma O'zbekiston Respublikasi va Isroil davlati o'rtasida diplomatik aloqalar o'rnatilganining 30 yilligini nishonlash doirasida O'zbekiston Respublikasining Isroil Davlatidagi Elchixonasining tashabbusiga ko'ra O'zbekiston Respublikasi "O'zarxiv" agentligi, O'zbekiston tarixi davlat muzeyi va O'zbekiston yahudiylar milliy madaniy markazi bilan hamkorlikda o'tkazildi. Ko'rgazmada "O'zarxiv" agentligi va O'zbekiston tarixi davlat muzeyi tomonidan berilgan 66 dona kinofotofono hujjatlari

va materiallari, shuningdek, O'zbekiston yahudiylar milliy madaniy markazi tomonidan berilgan 6 dona yahudiylarning milliy liboslari, O'zbekiston tarixi davlat muzeyi fondlarida saqlanayotgan nodir adabiyotlar va yahudiylarning tavrotlari namoyish etilgan.

O'zbekiston tarixi davlat muzeyi direktorining 2022-yil 6-maydagi № 21 sonli ichki buyrug'iga asosan "Hech qachon hech narsa unutilmaydi" nomli ko'rgazmasi tashkil etildi. Ko'rgazma 2022-yil 9-may Xotira va qadrlash kuni munosabati bilan muzey fondlaridan olingan plakatlar, kitoblar, tasviriy san'at asari va arxiv xujjatlari asosida tashkil etildi. Ko'rgazma uchun "Hujjatlar" fondidan 52 dona plakatlar va xujjatlar, "Tabarruk buyumlar" fondidan 19 dona eksponatlar, "Arxivning fototeka" fondidan 15 dona buyumlar, "Badiiy asarlar" fondidan 1dona asar va muzey kutubxonasidan 6 dona kitoblar olindi.

1977-yildan buyon dunyoda an'anaviy tarzda 18 may "Xalqaro muzeylar kuni" sifatida keng nishonlanib kelinmoqda. Bu haqda "Xalqaro muzeylar maslahati" (International Council of Museums, ICOM) tashkilotining 1977-yildagi yig'ilishida qaror qabul qilingan. Har yili ushbu bayram muzeylar faoliyatiga bag'ishlangan o'zining ma'lum bir mavzusiga ega bo'ladi. Darhaqiqat, muzeylar ma'naviy va ma'rifiy ilm o'chog'i sifatida doim taraqqiyotda, rivojlanish va o'zgarishda. Ularni boyitib borish, boy me'moriy obidalarni kelajak avlodlarga etkazish, asrab-avaylash har birimizdan alohida mas'uliyat talab etadi. Shu munosabat bilan 10 dan ortiq tashkilotlar bilan aloqalar qilindi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do'stlik aloqalari qo'mitasining Madaniy markazlarining Qozoq va Turkman madaniyat markazlari o'zlarining milliy ko'rgazmalari bilan faol qatnashdilar. Koreys va Uyg'ur madaniyat markazi a'zolari milliy qo'shiqlari bilan qatnashdilar. Hunarmand uyushmasi o'zining milliy hunarmandchilik namunalari bilan, "Sharq ziyokori" MChJ tashkiloti va "O'zbekiston nashriyoti" matbaa uyining tarixiy, adabiy va badiiy kitoblar ko'rgazmasi bilan tadbirda faol ishtirok etdilar. Shuningdek, O'zMU va K.Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti talabalarining ko'rgazmali va ijodiy chiqishlari, Respublika dizayn maktabi o'quvchilarining "Milliy kiyimlar namoyishi", O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi Toshkent "Temurbeklar maktabi" harbiy-akademik litseyi o'quvchilari, 17 sonli bolalar musiqa va san'at maktab internati, 260 sonli maktab o'quvchilari va Barkamol avlod bolalar ijodiyoti markazi o'quvchilari o'zlarining ijodiy chiqishlari bilan ishtirok etdilar.

"Bolalarni himoya qilish kuni" bayramining maqsadi ham keng jamoatchilik diqqatini bolalarning muammolariga, ularning huquqlarini himoya qilishga, himoyalangan dunyoda yashash imkoniyatlariga, baxtli bolalikka ega bo'lishlariga va o'z mamlakatining to'la-to'kis va xotirjam fuqarosi bo'lib o'sishlariga qaratilgandir.

Shuningdek, bayramni nishonlash orqali ulg'ayib kelayotgan yosh avlodni kelajakda ma'nan boy, jismonan sog'lom va ahloqan pok bo'lib voyaga etkazishdir. 2022-yil 28-may kuni O'zbekiston tarixi davlat muzeyida Xalqaro bolalarni himoya qilish kuniga bagishlangan "Yosh iste'dodlar ijodi" nomli ko'rgazmasi o'tkazildi. Yil davomida "Bolalar muzeyi"ga tashrif buyurgan bolalarning 100 dan ortiq ijodiy ishlari ko'rgazmada namoyish etildi. Ko'rgazmada namoyish etilgan tasviriy san'at asarlari turli yo'nalishlarda chizilgan bo'lib, muzeyga tashrif buyurgan turli yoshdagi tomoshabinlarni befarq qoldirmadi. "Bolalarga bering dunyoni" nomli tadbiri "1-iyun Xalqaro bolalarni himoya qilish kuni" munosabati bilan 29-may kuni muzeyda "Bolalarga bering dunyoni" nomli tadbiri o'tkazildi. Tadbirda 260-maktab, 17-maktab va 5-maktab o'quvchilari ijrosida badiiy chiqishlar namoyish etildi.

O'zbekiston Respublikasi Mustaqilligining 31 yilligi munosabati bilan 5-sentabr kuni O'zbekiston tarixi davlat muzeyida "Foto san'ati – davrlar kesimida" nomli ko'rgazma tashkil etildi. Ko'rgazma muzeyning "Tabarruk buyumlar" fondida saqlanayotgan noyob fotoapparatlardan tashkil topgan. Unda 1940-yildan boshlangan fotoapparatlar evolyutsiyasi namoyish etilgan. Shuningdek muzey kutubxonasidan ham bir qancha kitoblar namoyishi bo'lib o'tdi. 2-8-sentabr "Muzeylar haftaligi" doirasida "ochiq eshiklar" kuniga bag'ishlab, "Moziyga sayohat" ruknida turli tadbirlar va ko'rgazmalar bo'lib o'tdi. TIQXMMI milliy tadqiqot universiteti o'qituvchilari G.Ravshanova, O'.Akilovalar "Yangi O'zbekistonda el Aziz inson Aziz" mavzusida davra suhbatlari o'tkazdilar.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 27-maydagi "Muzeylarda xizmatlar sohasini rivojlantirish chora tadbirlari to'g'risida" PQ 261-son qarori 8-bandiga muvofiq "Milliy merosga mening hissam" nomli ko'rgazma tashkillashtirildi. Ko'rgazma 7-sentabr kuni O'zbekiston tarixi davlat muzeyining ko'rgazmalar zalida bo'lib o'tdi. Bu ko'rgazma aksiya doirasida muzey fondiga yig'ilgan yuksak badiiy qiymatga ega bo'lgan tasviriy va amaliy san'at asarlaridan namoyish etilgan. Unda muzeyga sovg'a qilingan qadimiy taqinchoqlar, hunarmandchilik namunalari, qo'g'irchoqlar kompozitsiyasi, pichoqchi ustaning ish dastgohi va ish qurollari va amaliy san'at asarlari mujassamlagan. Ko'rgazmaning tashkiliy ishlarini tuzilishi, eksponatlarni qabul qilib olish va topshirish dalolatnomalari va etiketajlari tayyorlandi.

Muzeylardagi turli mavzulardagi ko'rgazma muhiti inson kayfiyatiga katta ta'sir o'tkazib, uning ichki dunyosini boyitadi. O'zbekiston tarixi davlat muzeyidagi turli mavzular asosida tashkil etilgan ko'rgazmalar tomoshabinni doimiy ekspozitsiya muhiti bilan tanishtirishdan tashqari jamiyatning global rivojlanish jarayonlari bilan tanishishga ham imkon yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. А.А.Шпак. “Роль куратора в современном художественном пространстве”. Красноярск, 2016 г.
2. Виктор Мизиано. “Пять лекций о кураторстве”. Москва, 2014.
3. Гусев Э.Б., Прокудин В.А., Салащенко А.Г. Выставочная деятельность в России и за рубежом. Учебно-методическое пособие. М.:“Дашков и К”-2004.(электронная версия).
4. Ismailova J. “Zamonaviy jahon muzeyshunosligi”. [Matn] /J.Ismailova, M.Muxamedova. “PREMIER PRIENT”. MCHJ. Toshkent. 2013. – 312 b.
5. Р.Арнхейм. Искусство и визуальное восприятие. Перевод с англ. Самохина В. Л. Общая редакция Шестакова В. П. М., Прогресс, 1974, 392 с.
6. Ф.Перрен “Экономия выставки”. Terra Incognita: Теория и практика выставочного дела. 1995, №3-4.